

The Semantic Construction of Arbaeen Pilgrimage Rituals (Presenting a Grounded Theory)¹

Batool Rostami¹ **Yarmohammad Ghasemi²** **Khadijeh Zolghadr³**

1. PhD Student in Cultural Sociology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

batoolrostami@yahoo.com

2. Professor, Department of Sociology, Ilam University, Ilam, Iran (Corresponding Author).

ym_ghasemi@yahoo.com

3. Assistant Professor, Department of Sociology, Ilam University, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

kzolghadr@hotmail.com

Abstract

One of the common phenomena in recent years in Iranian society, examined in this article, is the "Arbaeen Walking Rituals." The aim of the present study is to understand the ideas that pilgrims construct for themselves through these rituals. This qualitative research is based on Grounded Theory. The informants of this study were 49 pilgrims participating in these rituals from various cities across Iran. The main findings revealed that the causal conditions affecting the occurrence of the phenomenon of "Arbaeen Walking Rituals" include: desire for religion and expression of Shiite solidarity; contextual conditions: religious concerns and the attractiveness of the destination; intervening conditions: political factors and propagation; strategies of pilgrims: self-restraint and gaining

1. **Cite this article:** Rostami, B., Ghasemi, Y., & Zolghadr, Kh. (2024). The Semantic Construction of Arbaeen Pilgrimage Rituals (Presenting a Grounded Theory). *Journal of Islam and Social Studies*, 12(45), pp. 67-105. <https://doi.org/10.22081/JISS.2023.67656.2040>

* **Publisher:** Islamic Propagation Office of the Seminary of Qom (Islamic Sciences and Culture Academy, Qom, Iran). ***Type of article:** Research Article

■ **Received:**27/10/2023 ■ **Revised:**25/12/2023 ■ **Accepted:**31/12/2023 ■ **Published online:** 28/09/2024

© **The Authors**

trust; and outcomes: Iran's power display, religious reproduction, and the development of origin and destination, which are depicted in a paradigmatic model. The findings of this study led to the discovery of a theory entitled "Political Will as a Sufficient Condition."

Keywords

Rituals, Arbaeen Walking, Semantic Construction, Pilgrimage, Political Will.

برساخت معنایی مناسک پیاده‌روی اربعین

(ارائه یک نظریه مبنایی)^۱

بتول رستمی^۱ **id** ^۱ | یارمحمد قاسمی^۲ **id** ^۲ | خدیجه ذوالقدر^۳ **id** ^۳

۱. دانشجوی دکتری، تخصصی رشته جامعه‌شناسی فرهنگی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
batoolrostami@yahoo.com

۲. استاد، گروه جامعه‌شناسی دانشگاه ایلام، ایلام، ایران (نویسنده مسئول).
ym_ghasemi@yahoo.com

۳. استادیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
kzolghadr@hotmail.com

چکیده

یکی از پدیده‌های رایج سال‌های اخیر جامعه ایران، که در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته، «مناسک پیاده‌روی اربعین» است. هدف پژوهش حاضر دستیابی به ایده‌ای است که زائران از این مناسک برای خود بر می‌سازند. روش پژوهش، کیفی و بر مبنای نظریه داده بنیاد است. اطلاع‌رسان‌های این پژوهش ۴۹ نفر از زائران شرکت‌کننده در مناسک از تمام شهرهای ایران بودند. بیشترین نتایج نشان داد شرایط علی مؤثر در وقوع پدیده «مناسک پیاده‌روی اربعین»، عبارتند از: دین‌خواهی / و ابراز همبستگی شیعی، شرایط زمینه‌ای: دغدغه‌های مذهبی / جذابیت مقصد، شرایط مداخله‌ای: عامل سیاسی / تبلیغات. استراتژی‌هایی زائران: رعایت کف نفس / اعتماد یابی و پیامدها: مانور قدرت ایران / بازتولید دین / و توسعه مبداء و مقصد / می‌باشد که در قالب مدل پارادایمی به تصویر کشیده شده‌اند. یافته‌های پژوهش حاضر منجر به کشف نظریه‌ای با عنوان «اراده سیاسی به مثابه شرط کافی» گردید.

کلیدواژه‌ها

مناسک، پیاده‌روی اربعین، برساخت معنایی، زیارت، اراده سیاسی.

۱. **استناد به این مقاله:** رستمی، بتول؛ قاسمی، یارمحمد و ذوالقدر، خدیجه. (۱۴۰۳). برساخت معنایی مناسک پیاده‌روی اربعین (ارائه یک نظریه مبنایی). اسلام و مطالعات اجتماعی، ۱۲(۴۵)، صص ۶۷-۱۰۵.

<https://doi.org/10.22081/JISS.2023.67656.2040>

نوع مقاله: پژوهشی؛ ناشر: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم (پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی) © نویسندگان

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۵ • تاریخ اصلاح: ۱۴۰۲/۱۰/۰۴ • تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۱۰ • تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۳/۰۷/۰۷

مقدمه

تقریباً هیچ جامعه شناخته شده‌ای در جهان وجود ندارد که در آن نوعی از دین به عنوان یک نظام معنایی وجود نداشته باشد (دورکیم، ۱۹۱۵م، ص ۱۵). دین‌ها شامل یک بُعد ذهنی (اعتقادات و باورها) و یک بعد عینی (اعمال و مناسک) هستند. مناسک اصلی‌ترین محمل انتقال و تداوم وجدان جمعی پیروان یک آیین هستند (فیاض، ۱۳۸۶، ص ۱۰۱). پیروان یک دین از طریق مناسک به بازتعریف و بازنمود و برساخت مجدد باورهای گروهی و وجدان جمعی خود می‌پردازند» (آرون، ۱۳۶۶، ص ۴۰۵). همه ادیان و مذاهب مناسک فردی و اجتماعی خاص خود را دارند که شامل اعیاد و سوگواری‌ها می‌باشد؛ اما محور اساسی مناسک سوگواری‌ها هستند که معمولاً یادآور رویدادی در تاریخ آن دین خواهند بود (www.socio_shia.com). مهم‌ترین کارکرد سوگواری‌ها در ادیان، نزدیک کردن جامعه به حوزه‌ای است که دورکیم آن را حوزه امور قدسی می‌نامد (https://mehrnews.com). مثلاً سوگواری در دین یهود برای مصایبی است که بر قوم یهود رفته است. سوگواری در دین مسیحیت نیز شامل عزاداری برای حضرت عیسی در هفته‌ای موسوم به هفته مقدس است که در آن هفته عیسی مسیح محاکمه و به صلیب کشیده می‌شود؛ اما در دین زرتشت سوگواری وجود ندارد و بزرگداشت افراد معمولاً در سالروز تولد آنها برگزار می‌شود. در اسلام عزاداری برای درگذشت اشخاص بزرگ از جمله پیامبر در سالروز وفاتشان برگزار می‌شود (www.socio_shia.com). محور سوگواری‌ها در مذهب تشیع، عزاداری برای شهادت امام سوم شیعیان امام حسین علیه السلام و یاران و خانواده ایشان است که در ایام محرم و روز عاشورا در قالب: سینه‌زنی، زنجیرزنی، تعزیه‌خوانی، نذر و برپایی مراسم روضه و زیارت عاشورا و انجام مناسک پیاده‌روی اربعین می‌باشد. مناسک پیاده‌روی اربعین برخلاف مناسک حج امری واجب نیست، اما در کتب معتبر شیعی، انجام آن توسط امامان شیعه توصیه شده است. به تعبیر برگر^۱ دین به منزله عامل نظم معنی‌دار در جامعه از تغییر و تحولات برکنار نمی‌ماند (غیاثوند، ارمکی، ۱۳۸۱، ص ۱۲۲).

1. Berger

مناسک عزاداری برای امام حسین علیه السلام نیز به عنوان یک نظام معنایی فرهنگ شیعه بسان دیگر پدیده‌های فرهنگی در گذر زمان و به فراخور شرایط سیاسی، اجتماعی و فرهنگی حاکم بر جامعه شکل و شمایل آن دچار تغییر و تحولاتی شده است. در شرایط کنونی نیز زیارت پیاده‌روی اربعین به عنوان یکی از مصادیق سوگواری برای امام حسین علیه السلام نمود برجسته‌ای در میان شیعیان ایرانی پیدا کرده است.^۱ این مناسک تا ده سال پیش تنها یک عزاداری مختص شیعیان عراق بوده و با تاریخ و فرهنگ این کشور پیوند تنگاتنگ داشت؛ اما به یکباره و با تبلیغ رسانه‌ای به یک جریان شناخته شده و همه‌گیر تبدیل شد. هرچند مناسک پیاده‌روی توسط شیعیان عراق - به عنوان جزئی از تاریخ سیاسی - مذهبی این ملت در اظهار ندامت خود از نبود حمایت از امام حسین در روز عاشورا - به عنوان یک نظام فرهنگی در دوره‌های تاریخی متفاوت با توجه به بسترهای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی وقت، تغییراتی داشته اما رواج این منسک آنهم به شکل بسیار برجسته در میان شیعیان ایران و حتی جهان با توجه به شرایط فرهنگی، اجتماعی و سیاسی حاضر و برساختی که از این مناسک در زمان حاکم بوجود آمده؛ آن را به پدیده‌ای جهانی مبدل کرده تا جایی که از آن به عنوان رسانه شیعه، قدرت نرم شیعه، مانور قدرت در عرصه جهانی، زمینه‌ساز ظهور امام زمان علیه السلام، تلاش برای برجسته کردن گفتمان شیعه، زمینه‌ساز مبارزه با استکبار جهانی و... یاد می‌شود. از آنجا که مطالعه پدیده‌های اجتماعی به ویژه پدیده دین‌نیازمند فهم زوایای ذهنی مردم است که از طریق فعالیت‌های مداوم و روزمره خود آن را تولید و بازتولید می‌کنند و پیوسته درگیر تفسیر جهان خودشان هستند و قبل از دانشمند اجتماعی، جهان اجتماعی پیش‌تر از سوی سازندگان آن تفسیر شده است (محمدپور، ۱۳۹۲، ص ۳۱۸). با رویکرد کیفی این مهم میسرتر است؛ به این منظور محقق درصدد است بر ساخت معنایی زائران مناسک پیاده‌روی اربعین را مطالعه کند.

۱. به نقل از خبرگزاری فارس آمار زائران پیاده‌روی اربعین از ۴۰ هزار نفر در سال ۱۳۸۹ به ۳ میلیون نفر در سال ۱۳۹۸ رسیده است.

کارکرد دین از جامعه‌ای به جامعه دیگر متفاوت است. وقتی دین در جامعه‌ای به عنوان نظام زیرساختی عمل می‌کند، نه تنها هنجارها و ارزش‌ها، بلکه تعیین‌کننده توسعه و کارکردهای کلیه روابط اجتماعی نیز هست (تامسون، ۱۳۸۱، ص ۱۴۰). در این میان مناسک نیز که وسیله‌ای متناسب برای رسیدن به غایت اصلی دین است و مطالعه آن‌ها مهم شمرده می‌شود. به ویژه اینکه طرز تلقی مسلمانان از مناسک دینی به گونه‌ای است که زندگی فردی و اجتماعی آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. ازسویی تحقیقات انجام گرفته در حوزه دین، این پدیده را به عنوان امری دورنی، فردی، روحانی و دارای کارکردهای شخصی مورد بررسی قرار داده‌اند و تقریباً بررسی پیامدها و عوامل و بسترهای برجسته‌شدن و برساخت معنایی آن به شکل کنونی تا به حال مورد بررسی قرار نگرفته است. انجام این تحقیق می‌تواند در راستای غنای پژوهش در حوزه جامعه‌شناسی دین و تشیع گامی هر چند کوچک بردارد و در آخر این مقاله نیت دارد به کشف نظریه نائل شود.

پژوهشگر در این مقاله در پی یافتن پاسخ برای پرسش‌های ذیل است:

- تحت چه شرایطی کنشگران عرصه راهپیمایی اربعین به این کار اقدام می‌کنند؟
- کنشگران پیاده‌روی اربعین از چه استراتژی‌هایی از رسیدن به اهداف خود استفاده می‌کنند؟
- پیامدهای انجام مناسک اربعین از نظر کنشگران عرصه راهپیمایی اربعین چیست؟

۱. پیشینه موضوع

پیشینه داخلی: فروغی و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان «انگیزه‌های زائران ایرانی شرکت‌کننده در آیین پیاده‌روی زیارت اربعین» با روش کیفی نشان دادند زائران ایرانی با سه احساس: «نیاز»، «تکلیف» و «شور» و دو نوع انگیزه فردی و اجتماعی به این آئین روی می‌آورند؛ غفاری هشجین و آقایی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «پیاده‌روی اربعین حسینی به مثابه جنبش اجتماعی»، به بررسی وجوه سیاسی-اجتماعی پیاده‌روی اربعین از طریق تحلیل این رویداد در بستر جامعه‌شناسی سیاسی جنبش‌های اجتماعی پرداخته‌اند.

یافته‌ها نشان می‌دهد که این رویداد تمام ویژگی‌های جنبش اجتماعی را در خود دارد. گیویان و امین (۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان «مطالعه ماهیت، کارکردها و ساختار پیاده‌روی اربعین از منظر ارتباطات آیینی» با روش کیفی به بررسی ارکان اساسی آیین پیاده‌روی اربعین (ماهیت، ساختار و کارکرد) با تفسیر مشارکت‌کنندگان اصلی این آیین (زائران، مروجان و مجریان) پرداخته‌اند. نتایج نشان داد این آیین شیعی در ارتباط تنگاتنگی با سه مفهوم کلان: «محبت اهل بیت»، «نمایش جهانی» و «هویت شیعی» قرار دارد.

پیشینه خارجی: حسین مجتبی، ام‌سلمه (۲۰۱۸م) در تحقیقی با عنوان «مطالعه پدیدارشناسانه زیارت پیاده اربعین در عراق» به روش کیفی انجام داده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که انگیزه‌های شرکت در پیاده‌روی اربعین از آیین‌های همبستگی شیعی گرفته می‌شود که به دلیل نگرانی برای جامعه است. فوتینی، کریستیا (۲۰۱۵م) در یک پیمایش کمی به سنجش نگرش زائران در برابر عملکرد دولت‌های متبوع خود در خصوص درگیری‌های فرقه‌ای در خاورمیانه (سوریه، عراق، یمن و بحرین)، ظهور داعش و برنامه هسته‌ای ایران پرداخته است. محقق مهم‌ترین دلیل زیارت زائران پیاده را انجام وظیفه دینی عنوان می‌کند.

۲. چارچوب مفهومی

مناسک پیاده‌روی اربعین منتسب به انگاره تعریف اجتماعی^۱ پارادایم تفسیری و نوعی تعریف برساخته اجتماعی^۲ است که حاصل طرز تلقی و تفسیر اطلاع‌رسان‌ها از مناسک مذهبی به عنوان وجه ذهنی و شرکت در مناسک پیاده‌روی به عنوان وجه عینی و تجلی این تفسیر و برسازای آن است. در این دیدگاه افراد به عنوان کنشگرانی در نظر گرفته می‌شوند که از طریق سازماندهی ادراک خود از جهان و معنی‌بخشی به آن، جهان خود و جهان اجتماعی را می‌سازند و این ادراک می‌تواند صورت‌های تفسیری گوناگونی

1. Social definition
 2. Social construction

داشته باشد؛ از این رو انجام پژوهش در مورد کنشگران بدون در نظر گرفتن معنی‌هایی که آنها به کنش‌ها و محیط خود نسبت می‌دهند، امکان‌پذیر و عاقلانه نیست، چراکه واقعیت و معنی توسط مردم و با توجه به موقعیت خلق می‌شود» (میرزایی، ۱۳۹۵، ص ۱۲۶). با این مقدمه به واکاوی نظرات برخی از مناسک پژوهان می‌پردازیم.

هانری هوبرت^۱ مناسک را شرکت در امور مقدّس می‌داند و بر خصوصیات زمان دینی که بیشتر جنبه کیفی دارد تا کمی و از طریق آن می‌شود در امور مقدّس شرکت کرد تأکید دارد (ویل، ۱۳۷۷، ص ۳۱). دورکیم^۲ مناسک را به صورت کارکردگرایانه تبیین می‌کرد و همچون رابرتسون اسمیت معتقد بود مناسک بر باورداشت‌ها تقدم دارند و آنها را به مناسک منفی مثبت و مناسک کفّاره‌دهی تقسیم می‌کرد (همیلتون، ۱۳۹۹، ص ۲۹). دورکیم مناسک مثبت را موجب تقویت وحدت، زایش دین، تجدید و تقویت احساسات اخلاقی و اجتماعی جامعه، آشکارشدن قدرت اخلاقی جامعه، ایجاد احساس سرخوشی اجتماعی، حفظ و تأیید گروه، دورکردن افراد از دغدغه‌های زندگی اجتماعی نامقدّس، تحکیم ارزش‌های موجود، پیدایش مقوله‌های فکری تازه، اثبات هویت جمعی و ظهور مفهوم آرمانگرایی در جامعه می‌دانست و مناسک منفی را عامل احساس متمایز بودن، ایجاد جنبش‌های اعتراضی جدایی طلبانه تکراری و بدون تأمل و ایجاد دلبستگی تعصب‌آمیز گروهی معرفی کرد و مناسک کفّاره‌دهی را باعث استغاثه و تطهیر می‌دانست (گیدنز، ۱۳۸۶، ص ۷۷۹). از نظر مالینوفسکی^۳ مناسک مذهبی خصلت تخلیه‌کننده تنش‌های عاطفی و روانی داشته و به عواطف مخرب جنبه سازنده می‌دهد و تضمین تداوم سنت است (مالینوفسکی، ۱۹۷۴م، ص ۵۳). ترنر^۴ ضمن آنکه مناسک را به چند دسته تقسیم می‌کند (ریویر، ۱۳۷۹، ص ۲۰۴) مناسک بی‌خطر را تخلیه‌کننده فشارها و تنازعات اجتماعی می‌داند (همیلتون، ۱۳۹۹، ص ۲۲۲). ماکس گلوکمان^۵ نیز ضمن اینکه

1. Henry Hubert
2. Durkheim
3. Malinowski
4. V. Turner
5. Gluckman. M

مناسک را به چند دسته تقسیم‌بندی می‌کند مناسک دو پهلو را در برگیرنده تقسیم‌بندی‌ها و کشمکش‌ها و ناهماهنگی‌های ذاتی جامعه می‌داند (همیلتون، ۱۳۹۹، ص ۲۲۱). که حتی تقسیم‌بندی‌های سیاسی درون جامعه را می‌توان در آن دید اما در نهایت وحدت نهایی ملت به صورت نمادین نشان داده می‌شود (Gluckman, 1963, p. 126). مناسک وارونه^۱ نیز ابزار اعتراض نهادمند بخش زیردست جامعه و وسیله تخلیه تنش‌های سرکوفته‌اند (همیلتون، ۱۳۹۹، ص ۲۲۳). به عقیده گیرتز^۲ مکانیسم ایجادکننده ایمان، مناسک است و ایقان دینی از مشارکت در مناسک سرچشمه می‌گیرد (همیلتون، ۱۳۹۹، ص ۲۷۰). از نظر راپاپورت^۳ چرخه مناسکی به تنظیم روابط گروه با محیط‌زیست و گروه‌های همسایه، کاهش کشمکش‌های درون گروهی و بسیج متحدان در زمان جنگ منجر می‌شود (همیلتون، ۱۳۹۹، ص ۲۲۵) اسکوروپسکی^۴ مناسک مذهبی را نوعی کنش متقابل اجتماعی با خدایان برای ترغیب آنها به انجام کاری یا برآوردن خواسته‌ای می‌داند (همیلتون؛ ۱۳۹۹، ص ۷۷). بارت و بلوخ^۵ کاربرد مناسک را در اصل ابزاری برای اعمال قدرت و اقتدار می‌دانند (همیلتون، ۱۳۹۹، ص ۲۲۵) و آهرن^۶ از مناسک سنتی به عنوان نوعی ابزار نظارت سیاسی نام می‌برد (همیلتون، ۱۳۹۹، ص ۷۷).

میرسندسی (۱۳۹۰)؛ دینداری مناسک‌گرا را نوعی دینداری نامتعادل مبتنی بر اهمیت یکی از ابعاد دین بر سایر ابعاد می‌داند (میرسندسی، ۱۳۹۰، ص ۲۳۵). محدثی گیلوایی (۱۳۹۰) معتقد است در دینداری مناسکی اعتقاد و التزام افراطی به انجام مناسک عزاداری و شرکت در عزاداری‌های گوناگون آرام آرام تبدیل می‌شود به امر مشخص از قبل فرموله شده و در نهایت جنبه بعثت‌آفرین و تحول‌آفرین عاشورا فراموش می‌شود محدثی زیارت پیاده‌روی اربعین را در

1. Rites of reversal
2. Geertz. C
3. Rappaport
4. J. Skor upski
5. Bloch
6. Ahern

سطح خرد به عنوان نهاد و در سطح کلان دارای ابعاد اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی می‌داند (https://www.cgie.org.ir/fa/news/1397/2/19). فکوهی (۱۳۸۹) از اصطلاحی به نام ایدئولوژیزه کردن مناسک^۱ نام می‌برد. رژیم‌های توتالیتر در سده بیستم از مجموعه‌های کنشی و ذهنی (مناسک) نظام‌هایی برای دستکاری و هویت‌یابی ساختند؛ مناسک فاشیستی و مناسک کمونیستی نمونه‌هایی از این امر هستند (anthropology.ir). حسام مظاهری (۱۳۸۹)؛ مناسک پیاده‌روی اربعین را مناسک ثانویه، و مناسک تابعان می‌داند. مناسک ثانویه را خود دینداران ابداع می‌کنند و چون این مناسک میدان ظهور خلاقیت دینداران است به شدت متکثر، سیال و تطوریذیر است و آن را از مصادیق تورم مناسکی می‌داند. از نظر او غلظت روزافزون مناسک می‌تواند توازن میان ابعاد گوناگون دینداری را بر هم زده و منجر به رقیق‌تر شدن ابعاد اخلاقی و اعتقادی دینداری شده و به جای انسان دیندار، انسان مناسک‌گذار تولید کند (http://www.socio-shia.com).

شریعتی (۱۹۷۸)؛ شریعتی در خصوص انتقاد از روش عزاداری و آئین‌های روضه‌خوانی در تشیع می‌گوید: «وزیر امور روضه‌خوانی و تعزیه‌داری صفویان رفت به اروپای شرقی و مراسم دینی و تشریفات مذهبی مسیحیان و حواریون را به کمک روحانیون وابسته به رژیم صفوی را با تشیع و تاریخ تشیع و مصالح ملی و مذهبی ایران تطبیق دادند و به آن قالب‌های مسیحی اروپایی، محتوای شیعی ایرانی بخشیدند» (https://www.parsine.com/fa/news). یعنی شریعتی برای مناسک عزاداری به روش کنونی اصالت مذهبی و عربی قائل نیست و آن را وسیله سیاست‌ورزی سیاست‌مداران می‌داند. عبدالکریم سروش (۱۳۷۸) دینداران مصلحت‌اندیش دنیاگرا را به عنوان مناسک‌گزاران افراطی معرفی می‌کند. دین‌ورزی مصلحت‌اندیش عامیانه، جبری است نه از سر انتخاب و اختیار. ملاک ارزیابی نیز انجام مناسک بسیار است. این نوع دینداری مبتنی بر عاطفه و احساس است و دارای کارگزارانی به نام روحانیون است که مردم را به انجام مناسک توصیه می‌کنند. جنبه وجوب‌دادن به مناسک، دین سیاسی یا دین اجتماعی (برگزاری

1. Ideologizing rituals

مناسک عبادی جمعی) یا انقلابی یا دموکراتیک از محصولات دین‌ورزی
مصلحت‌اندیش عالمانه دنیاگرا و آخرت‌گراست (سروش، ۱۳۷۸، به نقل از سپیدنامه).

۳. روش مطالعه

رویکرد کلی پژوهش حاضر، رویکرد کیفی است که با استفاده از یکی از راهبردهای پژوهش کیفی به نام «نظریه زمینه‌ای»^۱ و براساس نسخه استراوس^۲ و کرین^۳ به عنوان «گردند تئوری سیستماتیک»^۴ انجام گرفته است. منظور از «نظریه زمینه‌ای»^۵ آن نظریه‌ای است که مستقیماً از داده‌هایی استخراج شده است که در جریان پژوهش به صورت منظم گرد آمده و تحلیل شده‌اند. در این روش گردآوری داده‌ها، تحلیل و نظریه‌نمایی با یکدیگر در ارتباط تنگاتنگ‌اند و پژوهشگر کار را با نظریه‌ای که از قبل در ذهن دارد شروع نمی‌کند بلکه کار را در عرصه واقعیت آغاز می‌کند و می‌گذارد تا نظریه از درون داده‌هایی که گرد می‌آورد پدیدار شود (استراوس و کرین، ۱۳۹۵، ص ۳۴). دلیل اینکه محقق برای پژوهش خود راهبرد گردند تئوری را از میان راهبردهای کیفی برگزید این بود که رفتن به عرصه زندگی واقعی و مصاحبت با شرکت‌کنندگان در مناسک را برای کشف آنچه در واقع در جریان است ضروری می‌دانست و معتقد است پدیده‌هایی همچون مناسک پیاده‌روی و عمل انسان‌ها برای اقدام به شرکت در آن پیچیده و تنوع‌پذیر است. باورم بر این است که انسان‌ها (زائران/ مشارکت‌کنندگان) فاعلان و کنشگرانی هستند که در پاسخ به موقعیت‌های چالش‌آور، نقش فعال به خود می‌گیرند که این عمل آنها حاوی معنا است که در جریان تعامل، تجدید و بازتعریف می‌شود و این چنین به ماهیت متحول و بازشونده رویداد سنتی و تاریخی اربعین به شکل

1. Grounded theory
2. Strauss
3. Corbin
4. Grounded systematic theory
5. Grounded theory

کنونی آن حساس شدم و خواستار آگاهی از مناسبات متقابل میان شرایط (ساختار)، عمل (تعامل) و پیامدها بودم. جامعه هدف در این پژوهش کیفی کلیه زائرنی بود که در سال ۹۸ و ۹۷ از مرز بین‌المللی مهران وارد شهر ایلام شده بودند و حداقل یک مرتبه تجربه شرکت در مناسک پیاده‌روی اربعین را داشتند. تعداد اطلاع‌رسان‌هایی که مورد مصاحبه قرار گرفته و نتایج مصاحبه‌های آن‌ها وارد تحلیل گردید ۴۹ اطلاع‌رسان بود که از این تعداد ۱۵ نفر زن و بقیه (۳۴ نفر) مرد بودند.

روش نمونه‌یابی در رویکرد گرندد، نمونه‌گیری نظری است. نمونه‌گیری نظری^۱ عبارت است از، فرآیند گردآوری داده‌ها برای نظریه‌پردازی که تحلیل‌گر به طور همزمان داده‌هایش را گردآوری و تحلیل می‌کند و تصمیم می‌گیرد چه داده‌هایی (نمونه‌هایی) در مرحله بعد گردآوری کند تا بدین وسیله نظریه‌اش را در حین شکل‌گیری تدوین کند (فلیک، ۱۳۹۶، ص ۱۳۸). گلیزر و استراوس معیار اشباع نظری را برای ادامه فرآیند نمونه‌گیری هدف‌مند پیشنهاد کرده‌اند. با این اوصاف در پژوهش حاضر محقق با ۴۹ مصاحبه به نقطه اشباع رسید و باقی مصاحبه‌ها را وارد تحلیل نکرد. محقق از ابزار مصاحبه نیمه طراحی شده (نیمه ساختاریافته) استفاده کرده است. این تحقیق با روش حاضر و در طی شش مرحله با دقت و حساسیت بالا انجام پذیرفته و محقق نائل به کشف نظریه مستتر در مقوله‌ها شد. پس از تحلیل داده‌ها و در جریان آشکارشدن مفاهیم و مقولات، به منظور استفاده از پیشنهادات صاحب‌نظران و تبادل نظر با هم‌تایان با دو نفر از محققان برجسته کیفی کار و متخصصان حوزه علوم اجتماعی (جامعه‌شناسی دین)، تبادل نظر کرده و مقوله‌هایی که بیشترین اتفاق نظر در مورد آنها وجود داشت در ادامه فرآیند باقی مانده و پرورانده شدند و به اصلاح به حذف مقولات ضعیف اقدام کرد. از آنجا که جامعه آماری این تحقیق مشمول زائرنی بود که از همه شهرهای ایران در این مناسک شرکت کرده بودند و تنوع و گوناگونی را وارد نمونه‌گیری کردند انتظار می‌رود نتایج این پژوهش با پژوهش‌های

1. Theoretical sampling

مشابه خود از قدرت پیش‌بینی و تبیین بالایی برخوردار باشد و قابلیت بازتولید شدن^۱ را داشته باشد.

جدول شماره (۱) کدنامه

کدها	گونه‌ها	معیارها
A	Age	سن
G	Gender	
	مرد (۱)	زن (۲)
E	Education	تحصیلات
	بیسواد (۱) ابتدایی (۲) سیکل (۳) دیپلم (۴) فوق دیپلم (۵) لیسانس (۶) فوق لیسانس (۷)	

جدول شماره ۲. مشخصات شغلی اطلاع‌رسان‌های زن و مرد

ردیف	جنس	محل زندگی	ردیف	جنس	محل زندگی	ردیف	جنس	محل زندگی
۱	زن	ایلام	۲۴	مرد	مشهد	۴۷	مرد	تهران
۲	زن	مشهد	۲۵	مرد	تهران	۴۸	مرد	تهران
۳	زن	اصفهان	۲۶	مرد	تهران	۴۹	مرد	تهران
۴	زن	تهران	۲۷	مرد	تبریز			
۵	زن	ساری	۲۸	مرد	تهران			
۶	زن	زنجان	۲۹	مرد	تهران			
۷	زن	سیزوار	۳۰	مرد	تهران			

1. Reproducibility

ردیف	جنس	محل زندگی	ردیف	جنس	محل زندگی	ردیف	جنس	محل زندگی
۸	زن	دره شهر	۳۱	مرد	تهران			
۹	زن	شهریار	۳۲	مرد	گنبد کاوس			
۱۰	زن	رفسنجان	۳۳	مرد	مشهد			
۱۱	زن	تهران	۳۴	مرد	مشهد			
۱۲	زن	تهران	۳۵	مرد	گلاسکو			
۱۳	زن	کاشان	۳۶	مرد	تهران			
۱۴	زن	تهران	۳۷	مرد	تهران			
۱۵	زن	پلدختر	۳۸	مرد	گلستان			
۱۶	مرد	گرگان	۳۹	مرد	ساری			
۱۷	مرد	تهران	۴۰	مرد	گلستان			
۱۸	مرد	مشهد	۴۱	مرد	پرنده			
۱۹	مرد	تهران	۴۲	مرد	همدان			
۲۰	مرد	تهران	۴۳	مرد	خرم آباد			
۲۱	مرد	قم	۴۴	مرد	اصفهان			
۲۲	مرد	دماوند	۴۵	مرد	تهران			
۲۳	مرد	مشهد	۴۶	مرد	تبریز			

۴. یافته‌ها

در مجموع ۲۵۵ مفهوم، ۶۴ مقوله فرعی و ۳۲ مقوله اصلی از مصاحبه با ۴۹ زائر اطلاع‌رسان استخراج و پس از شناسایی شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌ای، راهبردها و پیامدها در قالب جداول معرفی و پس از کشف نظریه در مدل پارادایمی به تصویر کشیده شد.

جدول شماره ۳ مثال: فرآیند ساختن مفاهیم و مقولات

مقوله سطح دوم	مقوله سطح اول	مفهوم	عبارت معنایی
	امر دینی	<p>تلقی مسئله دینی داشتن / انگیزه تقویت اعتقادات / اعتقاد به کار کرد فضا / ادای دستور دینی / ادای سنت میشینیم ذهن مون باز میشه و درس دینی / ادای امر واجب / ادای امر مستحب موکد / علاقه خدمت به زوار / درک مصیبت ائمه / باورمندی به مقدمه ظهور / ابراز همدردی با ائمه <small>علیهم السلام</small> / شرکت به مثابه یک وظیفه / نزدیکی به امام به مثابه نزدیکی به خدا / ادای دین</p>	<p>- چون این یه مسئله دینیه اومدیم / این سفر برای من معنوی است و تنها برای قوی تر کردن اعتقادتم آمدم / حرم امام حسین <small>علیه السلام</small> میشینیم ذهن مون باز میشه و درس دینی / ادای امر واجب / ادای امر مستحب موکد / علاقه خدمت به زوار / کنی / - به خاطر سفارشاتى که ائمه برای شرکت در این پیاده روی کردن / - این رسمیه که از قدیم از طرف پدر بزرگ، پدر، عموها، دایی ها و پسرداری هام توی خانواده ما بوده / - این نزدیکی به امام به مثابه نزدیکی به خدا / ادای دین - زیارت اربعین مستحب موکد / - به شهدا / دوست داشتم پیام در موکب ها به زوار خدمت کنم / - مردم میخوان همدردی بکنند با خانواده اباعبداله، میخوان مصائب آنها را درک بکنند / - پیاده روی مقدمه ظهور امام زمان</p>

مقوله سطح دوم	مقوله سطح اول	مفهوم	عبارت معنایی
			است / - دوست دارن در مصائب کربلا با خانواده امام حسین ابراز همدردی بکنند / - همه ما مؤظف به شرکت در این پیاده روی هستیم / - کوتاهترین راه رسیدن به خدا توسل به معصوم و امام حسین است / - به خاطر شهدامون اومدیم /
	میدان مذهبی	جامعه پذیری مذهبی / تأثیر فضای مذهبی محل زندگی	- پدرم روحانی است / - پدر و مادرم منو مذهبی بار آوردن / - من اهل مشهد هستم و هیات‌ها و خانواده‌های ما در برابر جاهای دیگه سستی تر و مذهبی تر هستن .
	اسلام خواهی	تجدید حیات دین / امر به معروف و نهی از منکر / حفظ جهان اسلام و تشیع / راهپیمایی به مثابه یک کنش سیاسی / نمایش قدرت اسلام / تبلیغ دین اسلام / حفظ دینداری / آشنایی با دین اسلام /	- قیام کربلا مهد اسلام است و برای پابرجایی دین و تداوم آن همیشه زنده نگه داشته شود. - یه امر به معروف و نهی از منکر خیلی بزرگه / - این یک حرکت نمادین است برای حفظ جهان اسلام و جهان تشیع / - اتحاد مسلمانها رو نشون میده آدم تنها مومن یک انسان منزوی است دین از سیاست جدا نیست / - میخوان قدرت

مقوله سطح دوم	مقوله سطح اول	مفهوم	عبارت معنایی
			اسلام رو نشون بدن/ - تبلیغ دین اسلام است غیرمسلمان‌ها در مورد آن می‌پرسند و مسلمان می‌شوند/ - نگره‌داشتن دین در آخرالزمان مثل نگره‌داشتن آتش در کف دست است اگر نماز بخونی ریاکاری اگر نخونی کافری این زیارت هم همین‌طوره. این زیارت برای حفظ دینداری خوبه/ - ما میریم کربلا احکام اسلامی میخونیم و در مورد ائمه تحقیق می‌کنیم/ - بخاطر آشناسدن با دین اسلام اومدیم/

۴-۱. شرایط علی

شرایط علی، عللی است که پدیده مورد اکتشاف از آنها ناشی می‌شود (فراستخواه، ۱۳۹۵، ص ۱۰۰). شرایط علی در سه سطح خرد (فردی)، میانی (سازمانی - نهادی) و کلان (ساختاری)، دسته‌بندی شده است. جدول شماره (۵) شرایط علی احصاشده شامل: دین‌خواهی، ارضای درون، تجربه قبلی، کسب خیر و دفع شر... را نشان می‌دهد.^۱

۱. به منظور خودداری از طولانی‌شدن مقاله فقط برخی مقولات کشف شده در این مقاله آمده است.

جدول شماره ۴. مقوله‌بندی شرایط علی

مقوله سطح دوم	مقوله سطح اول	
دین خواهی	امر دینی، میدان مذهبی، اسلام خواهی	سطح خرد
تظلم خواهی	تظلم خواهی	
ارضای درون	در تکاپوی آرامش، کنجکاوی، حقیقت جویی، خودسازی	
تجربه قبلی	تجربه پیشین	
کسب خیر و دفع شر	نذر و نیاز، ترس از خسران	
سرمایه اجتماعی سنتی	تأثیر خانواده، تأثیر دوستان	سطح میانی
ابراز همبستگی شیعی	اعلام وحدت، امر سیاسی، ابراز وجود، ابراز وجود شیعیان	سطح کلان

دین خواهی: مشتمل بر زیر مقوله‌های، امر دینی / میدان مذهبی و اسلام خواهی است و دلالت بر این دارد که اطلاع‌رسان‌ها بر دین خواهی به مثابه یکی از اهداف مورد نظر و از شرایط مهم علی در راه‌پیمایی اربعین تأکید دارند که بر دیگر امور زندگی آنها سایه افکنده تا جایی که آن را شرط حفظ دینداری خود دانسته‌اند مثلاً؛

(G1A19E4) می‌گوید: «الان به آخرالزمان داریم نزدیک میشیم که در آن نگه‌داشتن دین مثل نگه‌داشتن آتش در کف دست است، اگر نماز بخوانی ریاکاری و اگر نخوانی کافری و یکی از راه‌های حفظ دینت شرکت در زیارت امام حسین علیه السلام است».

تظلم خواهی: بنا به اعتقادات شیعیان، امام زمان علیه السلام در آخرالزمان ظهور می‌کند و با بی‌عدالتی‌ها مبارزه کرده و در جهان عدالت برقرار می‌کند. اطلاع‌رسان‌ها شرکت در راه‌پیمایی را راه حل مبارزه با بی‌عدالتی‌های کل دنیا و شکایت از

مسئولان ظالم و احقاق حقوق پایمال شده خود می‌دانند مثلاً؛
 (G1A57E7) می‌گوید: «این پیاده‌روی یک همایش معنوی بزرگ در مقابل ظلم
 استکبار و مظاهر فسق و فجور و بی‌دینی دنیاست».

ابراز همبستگی شیعی: مقوله ابراز همبستگی شیعی مشتمل بر زیر مقوله‌های: اعلام
 وحدت/ امر سیاسی/ ابراز وجود/ و ابراز وجود شیعیان است که توسط ساختار کلان
 اجتماعی، مذهبی و حکومتی بازتولید می‌شود و اطلاع‌رسان‌ها به راه‌پیمایی اربعین به
 مثابه یک امر سیاسی و وسیله ابراز قدرت مذهب شیعه می‌نگرند». مثلاً:
 (G1A39E7) می‌گوید: «پیاده‌روی اربعین یک سفر سیاسی است. نظریه‌پردازان
 غربی گفتن پیاده‌روی اربعین یک افعی سیاه است برای بلعیدن تمام حرکات و
 سیاست‌های آنها». یا (G1A60E3) می‌گوید: «امپراطور رسانه خبر مربوط به اربعین را در
 بایکوت خبری گذاشته زیرا دنیا از اینکه فیلد جدیدی برای اربعین و قدرت تشیع باز
 شود می‌ترسند».

۲-۴. شرایط زمینه‌ای

مجموعه خاصی از شرایط (شکل‌های شرایطند) که در یک زمان و مکان خاص
 جمع می‌آیند تا مجموعه اوضاع و احوال یا مسائلی را به وجود آورند که اشخاص با
 تعامل‌های خود به آنها پاسخ می‌دهند (استراوس و کورین، ۱۳۹۵، ص ۱۵۴).

جدول شماره ۵. مقوله‌بندی شرایط زمینه‌ای

مقوله سطح اول	مقوله سطح دوم
دغدغه‌های مذهبی	دغدغه‌های مذهبی
جذابیت مذهبی، قداست مناسک، اعجاب اربعین، تاثیر دیگران مهم، جاذبه سیاحتی-زیارتی، طلبیده‌شدن	جذابیت مقصد

دغدغه‌های مذهبی: دلالت بر این دارد که اطلاع‌رسان‌ها شرکت در راهپیمایی

اربعین را یکی از راه‌های مقابله با شبهات دینی، اصلاح جامعه و حفظ دینداری می‌دانند مثلاً؛

(G2A32E4) در این زمینه می‌گوید: «الان توی شبکه‌های اجتماعی شبهات قوی زیادی با استناد به آیات قرآن در برابر عاشورا و امام حسین علیه السلام وارد می‌کنند که حتی من که هر سال میام پیاده‌روی هم دچار شک و شبهه می‌شم؛ بنابراین برای مقابله با این شبهات و حفظ دین باید روی اربعین سرمایه‌گذاری کرد».

جذابیت مقصد: مشتمل بر زیر مقوله‌های متعدد و متنوعی مثل: جذابیت مذهبی، قداست مناسک، اعجاب اربعین، تأثیر دیگران مهم، جاذبه سیاحتی-زیارتی و طلبیده شدن است. اطلاع‌رسان‌ها شرکت در راهپیمایی اربعین را به منزله پیروی از امام حسین علیه السلام می‌دانند و برای مسیر قداست قائلند و برای دیدن معجزات، شگفتی‌های مسیر، مهربانی همسفران، مهمان‌نوازی اعراب و گرفتن حاجت می‌آیند. برخی تحت تأثیر شور و هیجان جمعیت قرار گرفته بودند یا برای دیدن جاذبه‌های سیاحتی-زیارتی عراق آمده بودند. برخی شرکت خود در راهپیمایی را به مثابه طلبیده شدن از سوی امام حسین علیه السلام می‌دانند و آن را دلیلی بر خاص بودن و شایسته بودن خود تلقی می‌کردند؛ مثلاً؛

(G1A19E4) می‌گوید: «مردم در طول این مسیر خیلی معجزات دیدن و شنیدن و اعتقاد بهش پیدا کردند حتی غیر مسلمان‌ها هم در این مسیر از امام حسین علیه السلام شفا گرفتن». (G2A30E6) می‌گوید: «وقتی یه بار بری و بذل و بخشش اعراب رو ببینی دیگه نمی‌تونی نری. اگر در ایام غیر اربعین می‌آمدیم می‌رفتیم هتل و نمی‌تونستیم به منزل عراقی‌ها بریم و با فرهنگ‌شون آشنا بشیم نمی‌تونستیم با همسفرهای متفاوتی همراه بشم و مهربانی‌هاشون رو ببینم و یا ازشون چیزی یاد بگیرم. نمی‌تونستم بچه‌های کوچک عراقی‌ها که از زائرها پذیرایی می‌کنند رو ببینم نمی‌تونستم مهربونی عراقی‌ها رو ببینم».

۳-۴. شرایط مداخله‌ای

شرایط دخیل آنهایی هستند که شرایط علی را تخفیف یا به نحوی تغییر می‌دهند

(استراوس و کریبن، ۱۳۹۵، ص ۱۵۳).

جدول شماره ۶. مقوله‌بندی شرایط مداخله‌ای

مقوله سطح اول	مقوله سطح دوم
عامل سیاسی	عامل سیاسی
تجربه زیسته مناسک	تجربه زیسته مناسک
تأثیر رسانه، تأثیر تبلیغات حکومتی	تبلیغات
گشایش امور، فراهم‌بودن شرایط مطلوب سفر، راحتی سفر	شرایط مناسب
رضایت از مبداء، رضایت از مقصد	میزبانی خوب

عامل سیاسی: اطلاع‌رسان‌ها شرکت در مناسک را در سطح فراملی ابزار سیاست منطقه‌ای و وسیله ترساندن دشمنان و آن را متعلق به رهبر و ابزار سوءاستفاده حکومت از مردم معرفی می‌کنند مثلاً؛

(G1A32E3) می‌گوید: «این پیاده‌روی یه مانور برای کل شیعیان جهان است و مال رهبر و سران مملکت مونه. اتحاد شیعیان را می‌رسونه. من بهش اعتقاد دارم، ولی می‌دونم حکومت سوءاستفاده خودش رو می‌کنه ولی من به خاطر حکومت نمی‌آم».

تبلیغات: مقوله تبلیغات مشتمل بر دو زیرمقوله تأثیر رسانه/ و تبلیغات حکومتی می‌باشد و اطلاع‌رسان‌ها تأثیر تحریک‌شدن خود توسط رسانه‌های ملی، کانال‌های فضای مجازی، دوره‌های آموزشی بسیج در آمدن به پیاده‌روی اربعین دخیل می‌دانستند مثلاً؛ (G2A32E4) می‌گوید: «تلویزیون و به‌خصوص شبکه سه آنقدر تبلیغ میکنه که اگه کسی هم نخواد بیاد هوایی میشه که بره و من هم تحت تأثیر قرار گرفتم».

شرایط مناسب: مقوله شرایط مناسب که مشتمل بر سه زیر مقوله گشایش امور، فراهم‌بودن شرایط مطلوب سفر و راحتی سفر می‌باشد که به معنی رفع موانع قانونی یا مالی سفر، ارزان‌بودن هزینه سفر در ایام اربعین، تعلیق قوانین جاری و تسریع روند صدور پاسپورت است مثلاً؛

(G1A30E6) می‌گوید: «حدود ۸۰٪ از ایرانی‌ها به سبب اینکه توی این ایام اقتصادی‌تره این زمان را انتخاب می‌کنن. ایرانی نداره. در شرایط عادی اگه می‌خواستم

بیم باید ۴ میلیون هزینه می‌کردم، الان بین ۱/۵-۱ میلیون هزینه کردم. الان ویزا رو برداشتن، غذا و اسکان هم مجانیه. پارسال ویزا شد ۴۰۰ تومن تعداد زائرها افت کرد. رئیس جمهور هم مجبور شد که بیمه و ویزا رو برده تا مردم بیان».

۴-۴. استراتژی / تعاملی

تعامل یا کنش متقابل اصطلاحاتی هستند که برای اشاره به تاکتیک‌های راهبردی و طرز عمل‌های عادی یا روتین و چگونگی مدیریت موقعیت‌ها توسط افراد در مواجهه با مسائل و امور به کار می‌بریم. تعامل‌های راهبردی کنش‌هایی با منظور و عمدی‌اند که برای حل یک مسئله صورت می‌گیرند و با صورت گرفتن آن‌ها پدیده شکل می‌گیرد (استراوس و کوربین، ۱۳۹۵، ص ۱۵۵).

جدول شماره ۷ مقوله‌بندی راهبردها

مقوله سطح اول	مقوله سطح دوم
برنامه‌ریزی، مدیریت بحران	مدیریت سفر
تعلق به جمع، فرصت‌سازی، احتیاط در مقصد	مواجهه ایجابی
تحمل‌افزایی، رعایت کفّ نفس	رعایت کفّ نفس
انفعال پیشگی	انفعال پیشگی
اعتمادیابی	اعتمادیابی
اتخاذ استراتژی‌های تدافعی	اتخاذ استراتژی‌های تدافعی
انتظار تقویت امکانات مقصد، انتظارات امنیت بخشی، انتقادات لجستیکی	بحرانی شدن انتظارات

بحرانی شدن انتظارات: مقوله عمده بحرانی شدن انتظارات مشتمل است بر زیر مقوله‌های، انتظار تقویت امکانات مقصد، انتظار امنیت بخشی و انتقادات لجستیکی. اطلاع‌رسان‌ها در خصوص برخورد با ترافیک، مشکل در برقراری ارتباط تلفنی و مشکلات زیرساختی، انتظار تقویت امکانات و در برابر شرایط غیر دل‌خواهی همچون

ضعف رعایت بهداشت، بی‌نظمی و ضعف مدیریت، انتظار ویژه از کارگزاران (بانیان ایرانی و عراقی برگزاری پیاده‌روی) اربعین داشتند. برخی اطلاع‌رسان‌ها در مواجهه با شرایط غیر دلچسب مثل هزینه‌های سفر، نبود آموزش و فرهنگ‌سازی زائران، بدقولی دولت در قبال وعده‌های داده‌شده، سوء مدیریت همایش اربعین و انتظار برداشتن ویزا و پاسپورت و بیمه برای این سفر ابراز نارضایتی کردند مثلاً؛

(G1A19E4) می‌گوید: «دولت چون از یه حکومت اسلامی و وظیفه دینی و قانونی بر اش ایجاد میشه در برابر ۳-۴ میلیون زائری که از کشور میرن زیارت اربعین. اگر من اذیت بشم مقصر دولته چون که من دارم میرم به سفر زیارتی».

۴-۵. پیامدها

جدول شماره ۸. مقوله‌بندی پیامدها

مقوله سطح اول	مقوله سطح دوم
مانور قدرت ایرانی	مانور قدرت ایران
کارکرد حفظ اعتقادات، بعد مناسکی، بعد همبستگی آور، پرکردن دال تهی دین	بازتولید دین
توسعه مقصد، رونق اقتصادی مبداء	توسعه مبدا و مقصد

مانور قدرت ایران: اطلاع‌رسان‌ها بارها در مصاحبه خویش به اینکه این پیاده‌روی می‌تواند و توانسته است براساس خواسته سیاست‌گذاران مناسک، وسیله بازنمایی قدرت جمهوری اسلامی، ایجاد رعب و وحشت در دشمنان شود، باعث اتحاد شیعیان و سنی‌ها در داخل کشور و اتحاد دو ملت ایران و عراق شده و اقبال عمومی از حکومت را بازنمایی نماید. مثلاً؛

(G1A28E4) می‌گوید: «برای ما که داریم میریم صرفاً یه سفر زیارتیه ولی برای حکومت جنبه سیاسی داره. من اگه این حکومت هم نباشه بازم میام ولی سیاستمداران ما بسیار قوی هستن، به عنوان یه جنبه نمایشی از مردم شیعه، این همایش رو نشون میدن، این نمایش قدرت برای دشمنان اسلام و شیعه است. مردم به عشق امام حسین علیه السلام برای

زیارت و به سبب دین میان ولی حکومت به یه دید دیگه نگاش میکنه».

باز تولید دین: مشتمل بر ۴ زیر مقوله: کارکرد حفظ اعتقادات، بعد مناسکی، بعد همبستگی آور و پرکردن دال تهی دین می‌باشد. اطلاع‌رسان‌ها معتقدند که مناسک پیاده‌روی اربعین در قالب‌های مذکور به امر بازتولید دین در گذر زمان منجر می‌شود. پرکردن دال تهی دین؛ سیاست‌گذاران مناسک پیاده‌روی اربعین با برپایی این مناسک تلاش در این دارند که نه تنها در میان مسلمانان که در میان تمام مردم جهان، شناساندن شیعه و شیعه‌دوستی و شیعه‌خواهی را به عنوان مدلول دین‌داری جانشین دال تهی دین کرده و آن را به تنها گفتمان غالب دینی در جهان در قالب مفاهیمی همچون: برجسته کردن شیعه، اتحاد مسلمین جهان و اتحاد ادیان به تبلور جلوه جهانی و فراملی و فرامنطقه‌ای بودن مناسک پیاده‌روی اربعین تبدیل کنند. مثلاً؛

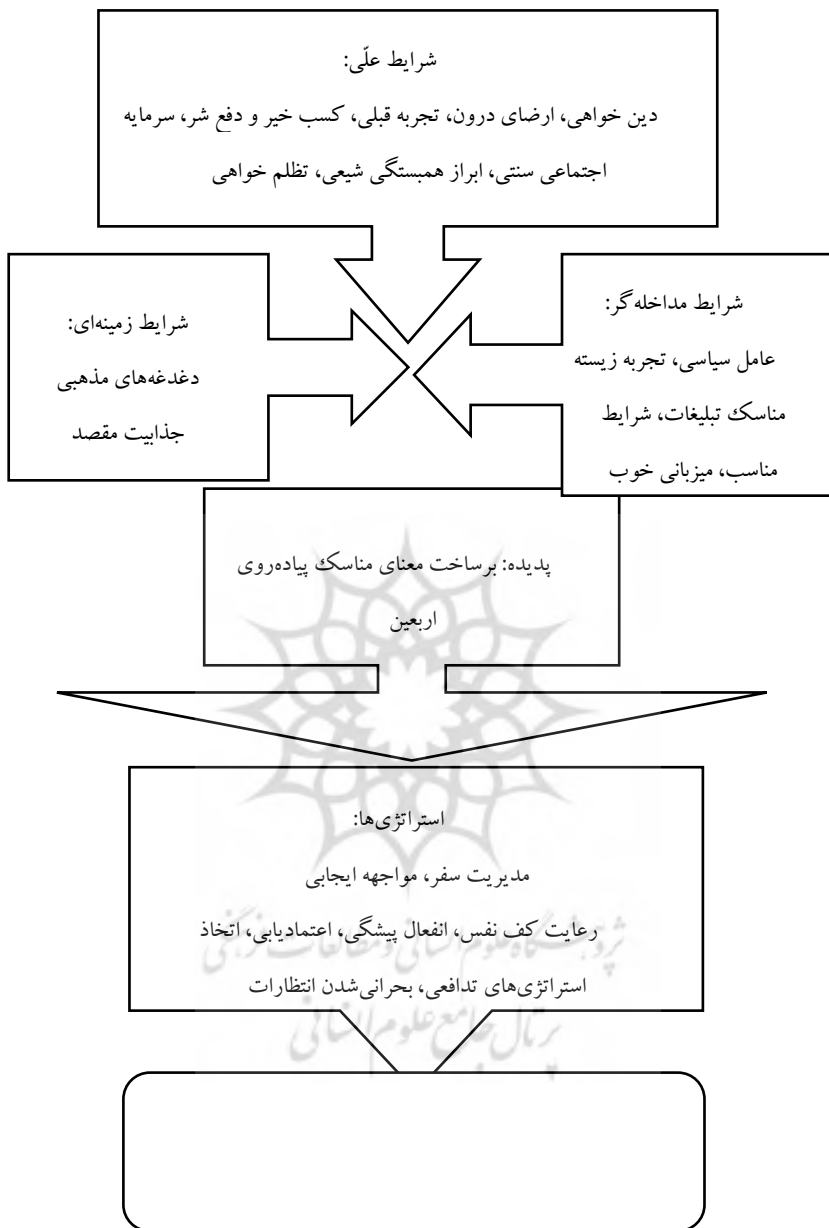
(G2A16E3) می‌گوید: «از وقتی که در این مناسک شرکت می‌کنم در کم در برابر امر به معروف و نهی از منکر بیشتر شده که این همه شور به سبب همونه. تصمیم گرفتم اخلاقم را بهتر کنم عبادتم را بیشتر و منظم کنم و در امر به معروف و نهی از منکر کوشا باشم».

توسعه مبدا و مقصد: اطلاع‌رسان‌ها با توجه به اینکه سال‌های متمادی در قالب شرکت در این مناسک پیاده‌روی به کشور عراق سفر کرده‌اند شاهد رشد فرهنگی و اقتصادی و ... مردم این کشور بوده‌اند مثلاً؛

(G1A28E4) می‌گوید: «عراقی‌ها بسیاری چیزها رو از ایرانی‌ها یاد گرفته‌اند از رعایت بهداشت تا نظم و انضباط، مثلاً پیش‌تر آشغال توی کوچه‌ها ۲ متر روی هم انباشته شده بود اما الان رسیدن به ۱۰ سانت».

رونق اقتصادی مبدأ؛ اطلاع‌رسان‌ها بر تأثیر مناسک پیاده‌روی اربعین بر رونق اقتصادی در داخل شهرهای ایران و ایجاد امکانات و زیرساخت در شهرها و استان‌های مرزی تأکید کردند مثلاً؛

(G2A35E7) می‌گوید: «به خاطر مناسک پیاده‌روی اربعین ایران گردی و چرخش پولی توی کشور خودمون ایجاد میشه زیرا زائرها خرید می‌کنن. به سبب اربعین جاده‌های شهرهای منتهی به مرز چهار بانده و ترمیم و بازسازی شده‌اند».

شکل شماره ۱. مدل پارادایمی برساخت معنایی مناسک پیاده‌روی اربعین

۵. بحث

پرسش‌های تحقیق، شناسایی شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌ای مؤثر بر شرکت در مناسک پیاده‌روی اربعین، شناخت استراتژی‌ها اتخاذشده توسط زائران پیاده‌رو و شناسایی پیامدهای مناسک اربعین بود. برخی شرایط علی که اطلاع‌رسان‌ها تحت تأثیر آنها به چنین کنشی اقدام کرده بودند عبارت بودند از: دین‌خواهی، تظلم‌خواهی و ابراز همبستگی شیعی. دین‌خواهان این زیارت را امری دینی و مذهبی و وسیله تقرب به خدا و ائمه علیهم‌السلام و انجام یک امر واجب تلقی می‌کردند که تحت تأثیر میدان مذهبی و جامعه‌پذیری مذهبی به چنین درکی رسیده بودند و آن را برابر با حفظ دین اسلام می‌دانستند. همچنان که گیرتر معتقد است که ایقان دینی در جریان مشارکت در مناسک اجتماعی ایجاد می‌شود (همیلتون، ۱۳۹۹، ص ۱۹۷) و این مقوله با تحقیقات (معاون و همکاران، ۱۳۹۶)، (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶)، (طالبی و همکاران، ۱۳۹۴)، ... و (فوتینی و دیگران، ۲۰۱۵) هم‌خوانی دارد. تظلم‌خواهان برای عدالت‌جویی و شکایت از ظلم و جور حاکمان و رهایی از مشکلات و دعا برای ظهور امام زمان علیه‌السلام به منظور احقاق حق خود و اجرای عدالت پا در این مسیر گذاشته بودند. همچنان که جان بی‌نی نیز مناسک را بیان‌نمایشی آرزوها و احساسات مهم برای افراد و اعضای یک جامعه می‌داند (همیلتون، ۱۳۹۹، ص ۶۶) و این یافته با نتایج تحقیقات (ورشوی، ۱۳۹۷) و (فرخی و همکاران، ۱۳۹۸) هم‌خوانی دارد. زائران مذهبی‌تر به منظور «ابراز همبستگی شیعی» برای اعلام وحدت میان شیعه و سنی و تلقی امر سیاسی داشتن از مناسک اربعین، اقدام به شرکت در مناسک پیاده‌روی اربعین کرده بودند. دورکیم نیز بر نقش اجرای مناسک در تقویت وحدت و همبستگی گروه تأکید می‌کند. به عقیده او در طی اجرای مناسک شور و شوق برانگیخته می‌شود و همبستگی و انسجام اجتماعی حفظ می‌شود و این چنین، گروه خود را حفظ و تأیید می‌کند (همیلتون، ۱۳۷۹، ص ۱۷۹) و مناسک عنصر مهمی در اثبات هویت جمعی است (ویلیم، ۱۳۷۷، ص ۲۴) و کینگزلی دیویس معتقد است «دین، یگانگی افراد جامعه را با همدیگر تقویت کرده و جدایی آن‌ها را از ملت‌ها و اجتماعات دیگر تشدید می‌کند» (همیلتون، ۱۳۹۸،

ص ۲۰۰). در تحقیقات (فروغی و همکاران، ۱۳۹۹)، (بنی اسد، ۱۳۹۸)، (افتخاری، ۱۳۹۸)، ... نیز به این مقوله اشاره شده بود.

یکی از شرایطی که زمینه شرکت در این مناسک را فراهم کرده بود «دغدغه‌های مذهبی» بود؛ زیرا اطلاع‌رسان‌ها برپایی اربعین را وسیله مقابله با شبهات دینی می‌دانستند. همچنان که رادکلیف براون معتقد است مناسک توجیه‌کننده عقاید و باورداشت‌های دینی هستند و احساسات مبنایی جامعه را از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌کنند (همیلتون، ۱۳۹۹، ص ۱۹۷). دیویس نیز معتقد است که مناسک دینی وسیله‌ای اساسی برای حفظ باورداشت‌ها هستند (دیویس، ۱۹۴۸م، ص ۵۲۸) و این مقوله با تحقیقات (افتخاری، ۱۳۹۸)، (رضوی‌زاده، ۱۳۹۶)، (رضوانی تمیجانی، ۱۳۹۹)، ... و (ام سلمه، ۱۳۹۷) همخوانی دارد. مقوله «جذائیت مقصد» نیز زمینه‌ساز شرکت در این مناسک شده بود هانری هوبرت به قداست زمان و خصوصیات زمان دینی که بیشتر جنبه کیفی دارد معتقد است و می‌گوید «مناسکی که در آن روزهای مقدس برگزار می‌شوند از سوی معتقدان به یک دین مقدس می‌شوند» (ویلیم، ۱۳۷۷، ص ۳۱). که این مقوله با یافته‌های تحقیقات (شراهی، ۱۳۹۸)، (فرهادی و همکاران، ۱۳۹۶)، (شفیعا و همکاران، ۱۳۹۶)، ... و (ام سلمه، ۱۳۹۷)، (فوتینیا و دیگران، ۲۰۱۵م)، همخوانی دارد.

شرایط مداخله‌ای از سوی کنشگران شامل مقولات: عامل سیاسی، تبلیغات، شرایط مناسب بود. برخی اطلاع‌رسان‌ها این مناسک را یک کنش سیاسی و بیعت با رهبر می‌دانستند. رابرتسون اسمیت مناسک رامهم‌تر از باورداشت‌ها می‌داند و دین را باز نمود جمعی جامعه تعریف می‌کند که از طریق اجرای مناسک تجلی می‌یابد و بین دین و تبعیت سیاسی ارتباط برقرار می‌کند. به نظر او دین اساساً ماهیتی سیاسی دارد و برگزاری مناسک بیان تکراری وحدت است و همبستگی را تقویت می‌کند و اشتراکات اجتماعی را تحکیم می‌بخشد (همیلتون، ۱۳۹۹، ص ۱۷۰). که این مقوله با نتایج تحقیقات (پویافر، ۱۳۹۷)، (غفاری هشین و همکاران، ۱۳۹۷)، (گیویان و همکاران، ۱۳۹۶) و ... همخوانی دارد. برخی تبلیغات گسترده حکومت در رسانه‌ها را عامل تشویق و هوایی شدن خود می‌دانستند که با نتایج تحقیقات (پویافر، ۱۳۹۷)، (فرهادی، ۱۳۹۶)، (رضوی‌زاده) و ... همخوانی دارد. بعضی فراهم شدن

«شرایط مطلوب سفر» و رفع مشکلات قانونی، میزبانی حکومت ایران و میزبانی خالصانه مردم عراق را عامل حضور خود می دانستند. که در تحقیقات (پویافر، ۱۳۹۷)، (درودیان، ۱۳۹۷)، (شراهی و همکاران، ۱۳۹۸)، و ... هم آمده است.

کنشگران پیاده روی اربعین، استراتژی های متفاوتی از جمله «بحرانی شدن انتظارات» در مواجهه با مشکلات اتخاذ می کردند. در استراتژی «بحرانی شدن انتظارات» اطلاع رسانی ها از مشکلات بوجود آمده و برآورده نشدن انتظارات شان در خصوص چگونگی برگزاری مناسک، چه از سوی حکومت و چه در مقصد و از سوی مردم عراق، شاکی شده و انتقاد می کردند همچنان که دور کیم ادعا می کند که دین همان قدر که می تواند نیروی یکپارچه کننده ای باشد یک نیروی تقسیم کننده نیز بوده است و ممکن است در جریان مناسک گروه هایی از اجتماع جدا شده و جنبش های اعتراضی و جدایی طلبانه به راه اندازند (Aron, 1970, p. 67). البته سوء مدیریت اربعین حکومتی ایران و حُلف وعده در مورد وعیدهایی که به مشارکت کنندگان داده شده بود نارضایتی هایی را از سوی زائران نسبت به حکومت ایجاد کرده و منجر به ایجاد بحران انتظار شده بود که در تحقیق (بنی اسد، ۱۳۹۹) نیز آمده است.

مانور قدرت ایران؛ از جمله پیامدهای مناسک پیاده روی اربعین است. همچنان که بلوخ و بارت کارکرد مناسک را ابزاری برای اعمال قدرت و اقتدار معرفی کرده اند (همیلتون، ۱۳۹۹، صص ۲۲۵-۲۲۸) که این مقوله با نتایج تحقیقات (رضوانی تیمجانی، ۱۳۹۹)، (بنی اسد، ۱۳۹۹)، (شفیعا و همکاران، ۱۳۹۶) و ... همخوانی دارد. اربعین به دلیل کارکرد حفظ اعتقادات و بعد مناسکی دین باعث ایجاد همبستگی دینی شده و با پر کردن دال تهی دین، تنها مذهب مسلم جهان را تشیع فرض کرده و این چنین به «بازتولید دین» می انجامد. پیتربرگر بر نقش مناسک در انتقال سنت های دینی به نسل ها و وسیله ساختار موجه نمایی آن ها و تسلط اعتقاد دینی و جلوگیری از تضعیف اعتقادات دینی تأکید داشت (همیلتون، ۱۳۹۹، ص ۲۷۳). که این مقوله در تحقیقات (رضوانی تیمجانی، ۱۳۹۹)، (بنی اسد، ۱۳۹۸)، (افتخاری، ۱۳۹۸) و ... نیز آمده است. توسعه مبدا و مقصد: از جمله پیامدهای مناسک پیاده روی اربعین است همچنان که از نظر بیتس نیز برخی مناسک دلالت های

سیاسی و اقتصادی دارند (بیس و پلاک، ۱۳۸۲، ص ۶۹۲) که در تحقیقات (مرادزادی، ۱۳۹۷) (ایدی، ۱۳۹۶)، (فرخی و همکاران، ۱۳۹۶)، (ام سلمه، ۱۳۹۷) هم آمده است.

نتیجه گیری

اهداف جزئی تحقیق شناسایی شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌ای و شناسایی استراتژی زائران و پیامدهای مناسک بود که در نهایت نائل به کشف آنها شدیم. هدف اصلی این پژوهش پاسخ به این پرسش بود که مشارکت کنندگان پیاده‌روی اربعین از این مناسک چه بر ساختی دارند؟ پاسخ این پرسش کشف نظریه «اراده سیاسی به مثابه شرط کافی» بود. ما در پایان تفسیر کار خود به این نتیجه رسیدیم که وجود زمینه‌های قوی اعتقادی در زائران و فراهم شدن شرایط و امکانات مناسب به عنوان شروط لازم وقتی با تبلیغات رسانه‌های ملی و عامل سیاسی (اراده سیاسی) همراه شود می‌تواند پدیده‌ای به این بزرگی را رقم بزند.

همان‌طور که می‌دانیم چه در علوم طبیعی و چه در حوزه علوم انسانی و رفتاری؛ هیچ‌گاه پدیده یا معلولی به خودی خود به وجود نمی‌آید؛ به ویژه در حوزه علوم اجتماعی و انسانی که پدیده‌ای واحد می‌تواند علل متعدد داشته باشد یا تحت شرایط متفاوت و متعددی بروز نماید؛ اما گاهی نقش برخی از علل قوی‌تر و پررنگ‌تر از بقیه علل و شرایط است و تا آن علت (کافی) نباشد بقیه علل (لازم) همچون جزایری تک افتاده‌اند. پدیده بزرگ اربعین نیز از آن دست رویدادهایی است که تحت علل و شرایط متعدد کوچک و بزرگ، مهم و معمولی و... رقم خورده و این چنین جهان را به تلاطم درآورده است. کماینکه همه این شرایط را دست قوی حکومت تدارک دیده؛ زیرا فقط چنین اهرم قوی می‌تواند پدیده‌ای به این عظمت را خلق کند و کافی است که در هر مسئله‌ای حکومت ورود کند تا به عنوان فصل‌الخطام و علت‌العلل و شرط کافی تمامی شروط لازم را در مسیر دلخواه جهت داده و پدیده مورد نظر را خلق کند.

فهرست منابع

- آرون، ریمون. (۱۳۶۶). مراحل اساسی اندیشه در جامعه‌شناسی (مترجم: باقر پرهام، چاپ چهارم). تهران: ناشر آموزش انقلاب اسلامی.
- استراوس، انسلم؛ کربین، جولیت. (۱۳۹۵). مبانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای. تهران: نشر نی.
- افتخاری، لاله. (۱۳۹۸). پیاده‌روی اربعین افقی نوین در تحقق تمدن نوین اسلامی با تأکید بر فرمایشات مقام معظم رهبری. سومین کنفرانس بین‌المللی نوآوری و تحقیق در علوم تربیتی، مدیریت و روان‌شناسی.
- ایدی، محمد. (۱۳۹۵). عنوان طرح: شناسایی فرصت‌های کارآفرینی در پیاده‌روی اربعین حسینی علیه السلام مرز بین‌المللی مهران. ایلام: دانشگاه ایلام، خانه نخبگان سازمان بسیج علمی، پژوهشی و فناوری استان ایلام.
- بنی اسد، رضا. (۱۳۹۹). قوم‌نگاری فرهنگ پیاده‌روی اربعین حسینی علیه السلام: تحلیل‌ها و راهبردهای تصمیم‌گیری در نهادهای انقلاب اسلامی. نشریه دین و ارتباطات، ۲۷(۵۷)، صص ۵۷-۹۵.
- پیتس، دانیل؛ پلاگ، فرد. (۱۳۸۲). انسان‌شناسی فرهنگی (مترجم: محسن ثلاثی، چاپ دوم). تهران: انتشارات علمی.
- پویافر، محمدرضا. (۱۳۹۷). خیر ایرانی - خیر عراقی: مقایسه فعالیت‌های خیر دینی ایرانیان و عراقیان در آیین پیاده‌روی اربعین. تهران: دومین همایش ملی خیر ماندگار.
- تامسون، کنت. (۱۳۸۱). دین و ساختار اجتماعی (مترجمان: علی بهرامپور و حسن محدثی گیلوایی). تهران: انتشارات کویر.
- حسام مظاهری، محسن. (۱۳۸۹). رسانه شیعه: جامعه‌شناسی آیین‌های سوگواری و هیئت‌های مذهبی در ایران، با تأکید بر دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی (چاپ سوم). تهران: شرکت چاپ و نشر بین‌الملل.

حسین مجتبی، ام سلمه. (۱۳۹۷). مطالعه پدیدارشناسی تجربه پیاده‌روی اربعین در عراق (مورد مطالعه: کاروان ایرانی زیارتی کربلا- عراق ۱۳۹۶). تهران: کنفرانس ملی توسعه اجتماعی.

درودیان، محمدجواد. (۱۳۹۷). منظر معنوی رویداد پیاده‌روی اربعین حسینی. مجله منظر، ش ۴۵، صص ۵۶-۶۵.

دیویس، چالز. (۱۳۸۷). دین و ساختن جامعه: جستارهایی در الهیات اجتماعی (مترجمان: حسن محدثی گیلوایی و حسین باب الحوائجی). تهران: شرکت نشر یادآوران.

رضوی زاده، ندا. (۱۳۹۶). ادراک و تجربه زیسته زائران پیاده ایرانی در عراق. مجله مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۶(۴)، صص ۵۹۵-۶۳۱.

رمضانی تمیجانی، صدیقه. (۱۳۹۹). بررسی ابعاد و اجزای ذهنی مشارکت جمعی در پیاده‌روی اربعین. دوفصلنامه علمی دین و ارتباطات، ۲۷(۵۷)، صص ۳۵۷-۳۸۴.

ریویر، کلود. (۱۳۷۹). درآمدی بر انسان‌شناسی (مترجم: ناصر فکوهی، چاپ اول). تهران: نشر نی.

سیدنامه، بهروز. (۱۳۹۷). پایان‌نامه دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی؛ سنخ‌شناسی سبک‌های دینداری دانشجویان؛ مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه ایلام، پژوهش‌شکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

سراج‌زاده، سیدحسین؛ فروغی، یاسر و نبوی، سیدحسین. (۱۳۹۹). مطالعه کیفی انگیزه‌های زائران ایرانی شرکت‌کننده در آیین پیاده‌روی زیارت اربعین. دوفصلنامه علمی دین و ارتباطات، ۲۶(۵۷)، صص ۴۱۹-۴۵۰.

سروش، عبدالکریم. (۱۳۷۸). اصناف دین‌ورزی. مجله کیان، شماره ۵۰، صص ۲۳-۲۶.
 شراهی، اسماعیل؛ ذوالفقارزاده کرمانی، محمدمهدی. (۱۳۹۸). واکاوی ادراک زائران از رفتار خادمان در اربعین: روایتی مردم‌شناختی از پدیده عظیم پیاده‌روی اربعین. نشریه دین و ارتباطات، ۲۶(۵۵)، صص ۱۱۵-۱۴۸.

شریعتی، علی. (۱۳۸۲). تشیع علوی تشیع صفوی (مجموعه آثار ۹). تهران: چاپخس. به نقل از: <https://www.parsine.com/fa/news>.

شفیعا، سعید؛ درودیان، محمدجواد. (۱۳۹۶). مفهوم‌سازی درک معنویت در رویداد پیاده‌روی اربعین حسینی: بر اساس تجربه میدانی. اولین همایش بین‌المللی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پاک.

طالبی، ابوتراب؛ براق‌علی‌پور، الهه. (۱۳۹۴). گونه‌شناسی زیارت و دینداری زائران؛ معناکاوی کنش زیارت زائران. فصلنامه علوم اجتماعی، ۲۲(۶۹)، صص ۷۵-۱۰۶.

غفاری هاشجین، زاهد؛ آقائی، محمد. (۱۳۹۷). پیاده‌روی اربعین حسینی به مثابه جنبش اجتماعی. دوفصلنامه علمی- پژوهشی دانش‌سیاسی، ۱۴(۲۷)، صص ۱-۲۱.

غیاثوند، احمد؛ آزادارمکی، تقی. (۱۳۸۱). تحلیل جامعه‌شناختی وضعیت دینداری جوانان با رویکرد بی‌شکلی دین‌ورزی. ویژه‌نامه پژوهشنامه علوم انسانی، شماره ۳۵، صص ۱۱-۱۴۸.

فراستخواه، مقصود. (۱۳۹۵). روش تحقیق کیفی در علوم اجتماعی: با تأکید بر نظریه‌گراند تئوری. تهران: نشر آگاه.

فرخی، میثم؛ انگوتی، زینب. (۱۳۹۸). دلایل حضور و مشارکت زنان ایرانی در پیاده‌روی اربعین. فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، ۲۵(۵۸)، صص ۲۹-۵۸.

فرهادی محلی، مجتبی؛ چاوشیان، حسن و یعقوبی، علی. (۱۳۹۷). پدیدارشناسی تجربه پیاده‌روی اربعین. کنفرانس ملی توسعه اجتماعی.

فکوهی، ناصر. (۱۳۸۶). تاریخ اندیشه و نظریه‌های انسان‌شناسی. تهران: نشر نی.

فلیک، اووه. (۱۳۹۶). درآمدی بر تحقیق کیفی (مترجم: هادی جلیلی). تهران: نشر نی.

کریستیا، فوتینا؛ دکیسر، الیزابت و ناکس، دین. (۲۰۱۵م). به سوی کربلا: بررسی شیعیان مذهبی ایران و عراق (مترجم: سیدعلی موسوی). تهران: انتشارات نسل روشن.

فیاض، ابراهیم؛ رحمانی، جبار. (۱۳۸۶). مناسک عزاداری و وجدان جمعی در تشیع ایرانی. مجله نامه صادق، ۱۴(۲)، صص ۱۰۱-۱۱۹.

گیدنز، آنتونی؛ بردسال، کارن. (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی (مترجم: حسن چاوشیان، چاپ اول، ویراست چهارم). تهران: نشر نی.

- گیویان، عبدالله؛ امین، محسن. (۱۳۹۶). مطالعه ماهیت، کارکردها و ساختار پیاده‌روی اربعین از منظر ارتباطات آیینی. نشریه دین و ارتباطات، ۲۴(۲)، صص ۱۶۷-۱۹۴.
- محدثی گیلوئی. (۱۳۸۹). دوتایی‌های جامعه‌شناسی دین. مجله جامعه‌شناسی ایران، ۱۰(۳)، صص ۲۷-۵۶.
- محمدپور، احمد. (۱۳۹۲). روش تحقیق کیفی: ضد روش ۱: تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- محمدی، جمال؛ صالحی، صادق و نیکوفال، زینب. (۱۳۹۶). پدیدارشناسی تجربه گردشگران اماکن مذهبی: مطالعه موردی اماکن زیارتی شهرستان هرسین. مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۶(۲۰)، صص ۳۴-۵۵.
- مرادزادی، همایون. (۱۳۹۷). طراحی و تحلیل زنجیره ارزش در رویداد پیاده‌روی اربعین امام حسین علیه السلام در استان ایلام. ایلام: دانشگاه ایلام.
- معاون، زهرا؛ موحد، مجید و طبعی، منصور. (۱۳۹۶). معنایابی و گردشگری مذهبی: مطالعه مردم‌نگارانه. مجله جامعه‌پژوهی فرهنگی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۸(۴)، صص ۱-۳۲.
- میرزایی، خلیل. (۱۳۹۵). کیفی‌پژوهی: پژوهش، پژوهشگری و پژوهش نامه‌نویسی (ج ۱) تهران: نشر فوژان.
- میرسندهی، سیدمحمد. (۱۳۹۰). مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی دین و انواع دینداری. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- ورشوی، سمیه؛ بهروان، حسین و صدیق اورعی، غلامرضا. (۱۳۹۷). تجربه پیاده‌روی مقدس معنای دو گانه معنوی. نشریه راهبرد فرهنگ، ۱۱(۴۱)، صص ۱۳۳-۱۶۲.
- ویلم، ژان پل. (۱۳۷۷). جامعه‌شناسی ادیان (مترجم: عبدالرحیم گواهی، چاپ اول). تهران: مؤسسه فرهنگی انتشاراتی تبیان.
- همیلتون، ملکم. (۱۳۹۹). جامعه‌شناسی دین (مترجم: محسن ثلاثی، چاپ هشتم). تهران: انتشارات ثالث.

Aron, R. (1970). *Main Currents in Sociological Thought* (Vol. 2). Harmondsworth: Penguin.

- Durkheim, E. (1915). *The Elementary Form of the Religious life*. London: Allen and Unwin.
- Gluckman, M. (1962). *Essays in the Ritual of social Relations*. Manchester: Manchester University press.
- Gluckman, M. (1963). *Order and Rebellion in Tribal Africa*. London: Cohen and West.
- Malinowski, B. (1974). *Magic, Science and Religion*. London: Souvenir press.

References

- Aaron, R., & Raymond, R. (1987). *Basic Stages of Thought in Sociology* (B. Parham, Trans., 4th ed.). Tehran: Islamic Revolution Educational Publisher. [In Persian]
- Aron, R. (1970). *Main Currents in Sociological Thought* (Vol. 2). Harmondsworth: Penguin.
- Bani Asad, R. (2020). Ethnography of the Arbaeen Pilgrimage Culture: Analyses and Decision-Making Strategies in the Institutions of the Islamic Revolution. *Journal of Religion and Communications*, 27(57), pp. 57-95. [In Persian]
- Bates, D., & Plog, F. (2003). *Cultural Anthropology* (M. Thalasi, Trans., 2nd ed.). Tehran: Scientific Publications. [In Persian]
- Davis, C. (2008). *Religion and the Making of Society: Essays in Social Theology* (H. Mohaddesi Gilvayi & H. Bab al-Hawaiji, Trans.). Tehran: Yadavaran Publishing Company. [In Persian]
- Doroudian, M. J. (2018). The Spiritual Perspective of the Arbaeen Pilgrimage Event. *Manzar Journal*, 45, pp. 56-65. [In Persian]
- Durkheim, E. (1915). *The Elementary Form of the Religious life*. London: Allen and Unwin.
- Eftekhari, L. (2019). Walking the Arbaeen: A New Horizon in Achieving the New Islamic Civilization with Emphasis on the Supreme Leader's Statements. Third International Conference on Innovation and Research in Educational Sciences, Management, and Psychology. [In Persian]
- Eidi, M. (2016). Project Title: Identifying Entrepreneurship Opportunities in the Arbaeen Pilgrimage at the Mehran International Border. Ilam: Ilam University, Elite House of the Basij Scientific, Research, and Technology Organization of Ilam Province. [In Persian]
- Fakouhi, N. (2007). *History of Anthropological Thought and Theories*. Tehran: Ney Publications. [In Persian]
- Farasatkah, M. (2016). *Qualitative Research Methods in Social Sciences: With Emphasis on Grounded Theory*. Tehran: Agah Publications. [In Persian]

- Farhadi Mahali, M., Chavoshian, H., & Yaghoubi, A. (2018). Phenomenology of the Arbaeen Pilgrimage Experience. National Conference on Social Development. [In Persian]
- Farrokhi, M., & Angooti, Z. (2019). Reasons for the Presence and Participation of Iranian Women in the Arbaeen Pilgrimage. *Quarterly Journal of Strategic Studies of Basij*, 25(58), pp. 29-58. [In Persian]
- Fayyaz, E., & Rahmani, J. (2007). Mourning Rituals and Collective Conscience in Iranian Shi'ism. *Sadigh Journal*, 14(2), pp. 101-119. [In Persian]
- Flick, U. (2017). *Introduction to Qualitative Research* (H. Jalili, Trans.). Tehran: Ney Publications. [In Persian]
- Ghafari Hashjin, Z., & Aghaei, M. (2018). The Arbaeen Pilgrimage as a Social Movement. *Scientific-Research Quarterly Journal of Political Science*, 14(27), pp. 1-21. [In Persian]
- Ghiasvand, A., & Azadarmaki, T. (2002). Sociological Analysis of the Religious Practices of Youth from a Formless Perspective. *Research Journal of Humanities*, 35, pp. 11-148. [In Persian]
- Giddens, A., & D. (2007). *Sociology* (H. Chavoshian, Trans., 1st ed., 4th ed.). Tehran: Ney Publications. [In Persian]
- Givian, A., & Amin, M. (2017). A Study of the Nature, Functions, and Structure of the Arbaeen Pilgrimage from the Perspective of Ritual Communication. *Journal of Religion and Communications*, 24(2), pp. 167-194. [In Persian]
- Gluckman, M. (1962). *Essays in the Ritual of social Relations*. Manchester: Manchester University press.
- Gluckman, M. (1963). *Order and Rebellion in Tribal Africa*. London: Cohen and West.
- Hamilton, M. (2020). *Sociology of Religion* (M. Thalasi, Trans., 8th ed.). Tehran: Thaleth Publications. [In Persian]
- Hessam Mazaheri, M. (2010). *Shiite Media: The Sociology of Mourning Rituals and Religious Assemblies in Iran, with Emphasis on the Post-Revolution Era* (3rd ed.). Tehran: International Printing and Publishing Company. [In Persian]

- Hoseini Mojtabai, O. (2018). Phenomenological Study of the Arbaeen Pilgrimage Experience in Iraq (Case Study: Iranian Pilgrims to Karbala, Iraq 2017). Tehran: National Conference on Social Development. [In Persian]
- Kristia, F., Dykes, E., & Knox, D. (2015). *Towards Karbala: An Examination of Shiite Religious Communities in Iran and Iraq* (S. Ali Mousavi, Trans.). Tehran: Nasle Roshan Publications. [In Persian]
- Malinowski, B. (1974). *Magic, Science and Religion*. London: Souvenir press.
- Mir Sondosi, S. M. (2011). *An Introduction to the Sociology of Religion and Types of Religious Practices*. Tehran: Sociologists Publications. [In Persian]
- Mirzaei, K. (2016). *Qualitative Research: Research, Researcher, and Writing Research Papers* (Vol. 1). Tehran: Foujan Publications. [In Persian]
- Moa'ven, Z., Movahed, M., & Tabi'ee, M. (2017). Meaning-making and Religious Tourism: An Ethnographic Study. *Cultural Sociology Journal*, 8(4), 1-32. [In Persian]
- Mohaddesi Gilavayi, H. (2010). Dualities in the Sociology of Religion. *Journal of Iranian Sociology*, 10(3), pp. 27-56. [In Persian]
- Mohammadi, J., Salehi, S., & Nikofal, Z. (2017). Phenomenology of the Experience of Religious Tourism: A Case Study of Pilgrimage Sites in Kermanshah County. *Journal of Planning and Development of Tourism*, 6(20), 34-55. [In Persian]
- Mohammadpour, A. (2013). *Qualitative Research Method: Anti-Method 1*. Tehran: Sociologists Publications. [In Persian]
- Moradnejadi, H. (2018). Design and Analysis of the Value Chain in the Arbaeen Pilgrimage Event in Ilam Province. Ilam: Ilam University. [In Persian]
- Pouyafar, M. R. (2018). Iranian Charitable Acts vs. Iraqi Charitable Acts: A Comparison of Charitable Activities of Iranians and Iraqis during the Arbaeen Pilgrimage. Tehran: Second National Conference on Enduring Charity. [In Persian]
- Ramazani Tamijani, S. (2020). Examining the Dimensions and Cognitive Components of Collective Participation in the Arbaeen Pilgrimage. *Quarterly*

- Scientific Journal of Religion and Communications*, 27(57), pp. 357-384. [In Persian]
- Razavi Zadeh, N. (2017). Perception and Lived Experience of Iranian Pilgrims in Iraq. *Journal of Social Studies and Research in Iran*, 6(4), 595-631. [In Persian]
- Rivier, C. (2000). *An introduction to Anthropology* (N. Fekohi, Trans., 1st ed.). Tehran: Ney Publishing. [In Persian]
- Serajzadeh, S. H., Forooghi, Y., & Nabavi, S. H. (2020). Qualitative Study of the Motivations of Iranian Pilgrims Participating in the Arbaeen Pilgrimage. *Quarterly Journal of Religion and Communications*, 26(57), pp. 419-450. [In Persian]
- Sepidnameh, B. (2018). Doctoral Dissertation in Cultural Sociology: Typology of Religious Practices of Students; Case Study: Students of Ilam University, Cultural and Social Studies Research Institute. [In Persian]
- Shafi'a, S., & Daroudian, M. J. (2017). Conceptualizing Spirituality in the Arbaeen Pilgrimage Event: Based on Field Experience. First International Conference on Tourism, Geography, and Clean Environment. [In Persian]
- Sharahi, I., & Zolfaqari Zadeh Kermani, M. M. (2019). Analyzing Pilgrims' Perceptions of the Behavior of Servants during Arbaeen: An Ethnographic Account of the Grand Arbaeen Pilgrimage. *Journal of Religion and Communications*, 26(55), pp. 115-148. [In Persian]
- Shariati, A. (2003). *Alavi Shi'ism vs. Safavid Shi'ism* (Vol. 9). Tehran: Chapkhsh. Retrieved from <https://www.parsine.com/fa/news>. [In Persian]
- Sorush, A. K. (1999). Types of Religious Practices. *Kian Journal*, (50), pp. 23-26. [In Persian]
- Strauss, A., & Corbin, J. (2016). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Tehran: Ney Publishing. [In Persian]
- Talebi, A., & Baragh Ali Pour, E. (2015). Typology of Pilgrimage and Religious Practices of Pilgrims: A Meaningful Analysis of Pilgrimage Actions. *Quarterly Journal of Social Sciences*, 22(69), pp. 75-106. [In Persian]

- Thompson, K. (2002). *Religion and Social Structure* (A. Bahrapour & H. Mohaddesi Gilavayi, Trans.). Tehran: Kavir Publications. [In Persian]
- Varshouei, S., Behravan, H., & Sediq Ore'ei, G. (2018). The Experience of Sacred Pilgrimage: A Dual Spiritual Meaning. *Journal of Cultural Strategies*, 11(41), pp. 133-162. [In Persian]
- Wilm, J. P. (1998). *Sociology of Religion* (A. Gohayi, Trans., 1st ed.). Tehran: Tebyan Cultural Publishing Institute. [In Persian]

